

Jana Mali

MAGISTRSKI ŠTUDIJ SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI KOT ODZIV NA DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V DRUŽBI

Uvod

Pred natanko dvema letoma smo izdali tematsko številko *Socialnega dela*, v kateri smo zbrane prispevke uredili kot konkreten prikaz odzivov avtorjev različnih znanosti na demografske spremembe v Sloveniji. Od takrat smo doživeli pomembno spremembo v študijskem programu Fakultete za socialno delo, saj smo dve leti zaporedoma izvajali magistrski program socialno delo s starimi ljudmi. S krčenjem finančnih sredstev za izvajanje študijskih programov je že prvo leto izvajanja programa postalo jasno, da je usoda izvajanja magistrskega programa negotova. Kot nosilka in koordinatorica magistrskega programa socialno delo s starimi ljudmi sem se odločila, da o negotovosti izvajanja programa seznanim tudi študentke. Ob zavedanju pomena znanja, pridobljenega na magistrskem študiju, smo ugotovili, da znanje, pridobljeno v štirih letih študija na prvi stopnji in v enem letu študija na drugi stopnji, strnemo v tematski številki *Socialnega dela*. Uredništvu revije se ob tej priložnosti zahvaljujemo, da je upoštevalo našo željo in bilo pripravljeno objaviti najkakovostnejše študijske izdelke v znanstveni reviji.

Zvesti bralci revije *Socialno delo* bodo morda presenečeni nad nekoliko drugačno vsebino člankov. Ta obsega tako izrazito teoretske teme kot povsem praktične vsebine. Vendar smo se za to povezavo odločili zavestno, saj si socialnega dela ne moremo predstavljati kot zgolj teoretske vede, prav tako pa ne praktičnega socialnega dela brez jasne teoretske podlage. S prispevki smo želeli opozoriti na teme, ki so bile do zdaj pri delu s starimi ljudmi večinoma prezrte ali pa smo se jih le bežno zavedali.

Demografske spremembe nas opozarjajo, da v socialnem delu ne smemo več le sramežljivo obravnavati novih tem, za katere si še pred kratkim nismo predstavljali, da se bodo navezovale na tretje življenjsko obdobje. Zakaj ne bi jasno spregovorili o vplivu stanovalcev domov na kakovost storitev, ki jih v institucionalnem varstvu prejemajo od srednje in mlajše generacije oskrbovalcev? Zakaj ne bi opozorili na neprilagojenost socialnovarstvenih oblik pomoči za stare ljudi, če sta to naša dolžnost in odgovornost? Kje je opaziti našo sposobnost za iskanje inovativnih rešitev za povečanje kakovosti življenja starih ljudi, če si ne upamo priznati, kako pomembne so živali v našem življenju? Kako to, da razprave o metodah socialnega dela s starimi ljudmi niso predmet strokovnih razprav? Ali ste že kdaj pomislili, kakšen pomen ima vrtičkarstvo v življenju starih ljudi?

Naj bodo ta vprašanja izhodišče za napovednik člankov, ki ga podrobneje predstavljam v zadnji točki tega poglavja, tu pa naj opozorim še na to, da so bile študentke magistrskega študija socialno delo s starimi ljudmi pobudnice teh tem, moja naloga je bila zgolj usmerjati njihovo razmišljanje in jih opozoriti na ustrezno literaturo in jim seveda pomagati pri pripravi znanstvenih in strokovnih prispevkov.

V številki nam ni uspelo objaviti prispevkov vseh študentk v obliki znanstvenih in strokovnih člankov. Za to obstaja več razlogov. Tu naj navedem le to, da smo z izdajo revije želele biti aktualne in prikazati izvajanje študijskega programa in položaj socialnega dela s starimi ljudmi v času demografskih in socialnopolitičnih sprememb. Zato smo se odločile, da objavimo zapise razprav, ki so nastajale med izvajanjem študijskega programa in v katerih so dejavno sodelovale vse študentke. Najdete jih v ločenem poglavju uvodnika. Razprave so izraz skrbi študentk za položaj stroke socialnega dela, za položaj starih ljudi v družbi, hkrati pa so nabor predlogov za preživetje naše stroke, ki vliva upanje in veder pogled v prihodnost. Želimo si, da bi bralcem izbrane teme socialnega dela s starimi ljudmi pokazale nove poti pri delu z njimi.

Predstavitev magistrskega študija¹

Magistrski program socialno delo s starimi ljudmi temelji na aktualnih konceptih socialnega dela in temelji na tujih in domačih spoznanjih o sodobnih demografskih trendih in njihovem vplivu na družbeni odnos do staranja in starosti. Program upošteva smernice aktualnih socialnopolitičnih dokumentov, ki urejajo področje socialnega varstva, še zlasti oskrbe starih ljudi. Temeljne cilje študijskega programa smo strnili v tri točke:

1. Poglobljen in samostojen študij socialnega dela s starimi ljudmi

Prvi cilj je usmerjen v seznanjanje študentk z vlogo in pomenom socialnega dela s starimi ljudmi v sodobni družbi. To zagotavlja mednarodno primerljivo in kompetentno znanje tudi zunaj Slovenije. Študentke pridobivajo temeljna znanja iz naslednjih področij: socialne posledice staranja prebivalstva; odnos sodobne družbe do starih ljudi; razvoj organiziranih oblik pomoči in ustanov za stare ljudi; razvoj in specifičnosti socialnega dela s starimi ljudmi; interdisciplinarnost na področju dela s starimi ljudmi; pojavi, povezani s staranjem: demenca, umiranje, institucionalizacija; raziskovanje v socialnem delu s starimi ljudmi; socialno delo s starimi ljudmi v skupnosti; socialno delo in institucionalno varstvo starih ljudi. Vsebina dveh obveznih predmetov programa – Socialno delo in stari ljudje ter Sodobne demografske spremembe in socialno delo – pokriva večji del prvega cilja programa.

2. Specializirano socialno delo s starimi ljudmi v skupnosti, v institucionalnem varstvu starih ljudi in svetovanje pri pripravi na starost vseh tistih generacij, ki v tretje življenjsko obdobje šele vstopajo.

Realizacijo drugega cilja v programu dosegamo z naborom izbirnih predmetov, izmed katerih študentke izberejo dva. Izbirne predmete študentke izbirajo v skladu s svojimi interesi in načrtovano magistrsko nalogo. Glede na to, da izbor predmetov poteka le na individualni ravni, se vsaka študentka lahko specializira za tisto področje, ki je predmet njenega študijskega interesa, praktičnega delovanja in iskanja prihodnje zaposlitve.

3. Spoznavanje in razumevanje sodobnih teoretičnih konceptov in praks na področju socialnega dela s starimi ljudmi ter njihova aplikacija v konkretno praktično delo na omenjenih področjih.

Tretji cilj omogoča študentkam prenos pridobljenega teoretskega znanja v praktično delo. Realizacija cilja je zato vezana na obvezni predmet praktikum – terensko delo. Pri njem študentke opravljajo konkretno praktično usposabljanje za socialno delo s starimi ljudmi. Poleg tega pa je večina izbirnih predmetov zasnovana tako, da učenje poteka na terenu, v projektih neposrednega dela s starimi ljudmi, lahko kot izvajanje inovacij na terenu, terenskih raziskav ipd. To prav tako omogoča povezanost teoretičnega znanja s praktičnim delom na terenu.

Diplomantke magistrskega programa so po končanem programu usposobljene v praksi prepoznati, analizirati in razvijati inovativne pristope pri delu s starimi ljudmi na poseben, socialnodelovni način. Izhodišče socialnega dela s starimi ljudmi je v vzpostavitvi partnerskega odnosa s starim človekom, ki vodi v dialoško reševanje stisk in iskanje novih rešitev, ki se ustrežneje kot dosedanje odzivajo na potrebe starih ljudi (Mali 2013: 64).

¹ Predstavitev temelji na besedilu, ki smo ga zapisali v prijavni vlogi programa in delno tudi v predstavitvenem zborniku programa.

Socialne delavke in delavci pri svojem delu raziskujejo življenjski svet uporabnika in so pri tem usmerjeni v načrtovanje rešitev tako, da skupaj s starim človekom odkrivajo in mobilizirajo vire pomoči. Izobraževanje smo zato zasnovali tako, da so predmeti programa med seboj vertikalno in horizontalno povezani. Predmeti magistrskega študija so izbrani in sestavljeni tako, da zagotavljajo nadgradnjo dodiplomskih znanj, ki so temeljna za socialno delo, in razširitev oziroma dopolnitev dodiplomskih temeljnih znanj s specifičnimi, dodatnimi vsebinami, ki jih temeljno znanje socialnega dela ne obsega. Magistrski študijski program se vertikalno navezuje na dodiplomski študij socialnega dela in je še posebej povezan z obveznim predmetom socialno delo s starimi ljudmi. Vertikalno povezanost programa zagotavlja tudi njegova struktura, saj vse študentke poslušajo tri obvezne predmete programa, ki so podlaga magistrskega študija.

Temeljno teoretsko in konceptualno podlago magistrskega študija, ki jo predstavljajo obvezni predmeti programa, študentke nadgrajujejo in dopolnjujejo z izbirnimi predmeti, glede na svoj študijski interes. To jim hkrati omogoča individualno usmeritev študija. Odprti izbirni predmeti pa omogočijo dodatno izbiro študijskih vsebin in študentke usmerjajo k specializaciji znanja na tem področju.

Predmeti magistrskega študija so povezani tudi horizontalno, torej med seboj. Skupna obvezna predmeta socialno delo in stari ljudje ter sodobne demografske spremembe in socialno delo sta vsebinsko povezana z izbirnimi predmeti programa. Izbirni predmeti omogočajo delno specializacijo v teorijah, organizaciji in metodah dela ter raziskovalni metodologiji. Za povezanost je poskrbljeno tudi tako, da študentka izbere dva izbirna predmeta in dva odprta izbirna predmeta. Tako se na primer obvezni predmet sodobne demografske spremembe in socialno delo povezuje z izbirnimi predmeti: celostna oskrba za ljudi z demenco, socialno delo ob soočanju s smrtjo in star človek v družini. Po zaslugi obveznega predmeta praktikum – terensko delo se predmeti magistrskega programa horizontalno povezujejo tudi z drugimi magistrskimi programi na Fakulteti za socialno delo, vsebinsko pa zlasti s tistimi, ki obravnavajo specifično poslanstvo socialnega dela s starimi ljudmi. Horizontalno se program povezuje z drugimi magistrskimi programi na Fakulteti za socialno delo, in sicer z odprtimi izbirnimi predmeti teh programov: socialno delo, socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola, duševno zdravje v skupnosti in socialno delo z družino.

Pogledi študentk na socialno delo s starimi ljudmi

Program študija smo utemeljili na aktualnih vprašanjih, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci pri delu s starimi ljudmi, ki živijo v skupnosti ali institucijah, in na življenjske zgodbe katerih vplivajo številne spremembe v sodobni družbi. Zelo velik vpliv ima na socialno delo zadnjih let socialna zakonodaja, ki je začela veljati na začetku leta 2012 in jo najbolj ponazarjata dva zakona, in sicer Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (2010) in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (2010). Mali (2012) meni, da zakonodaja socialno delo spravlja v kočljiv položaj, saj po eni strani življenjske situacije, v katerih se znajdejo stari ljudje, zahtevajo pomoč socialnih delavcev, po drugi strani pa pomanjkanje raznovrstnih oblik pomoči za stare ljudi in vloga socialnih delavcev in delavk pri izvajanju nove socialne zakonodaje ustvarjata podobo socialnega dela kot stroke, ki dokaj neučinkovito rešuje stiske starih ljudi.

Kot meni Flaker (2012: 280), je za socialno delo danes pomembno, da neha biti »podaljšek« represivnih državnih ukrepov in ostane v službi ljudi. Nezaupanje ljudi v delo socialnih delavk in pomanjkanje samozavesti socialnih delavk za upor in nasprotovanje socialnopolitičnim ukrepom, ki načenjajo profesionalni in etični odnos socialnega dela, ne smejo postati zgled prihodnjim generacijam socialnih delavk.

S študentkami magistrskega študija smo v študijskih letih 2013/14 in 2014/15 pri obveznem predmetu socialno delo in stari ljudje izvedle več delavnic; v njih smo upoštevale priložnosti, ki jih omogoča socialnodelovno ravnanje za zagotavlje kakovostnega življenja ljudem v zadnjem obdobju življenja. V delavnicah smo pozornost namenile štirim temam: (1) pridobivanje zaupanja

starih ljudi v kompetetno in strokovno ravnanje socialnih delavk, (2) spodbujanje moralnega poguma in zavesti za strokovno etično delovanje socialnih delavk, (3) preprečevanje družbenega razslojevanja in revščine med starimi ljudmi in (4) metode socialnega dela s starimi ljudmi.

Štiri točke so bile izhodišče za izdelavo izpitinih nalog pri omenjenem predmetu in najboljše naloge objavljamo v tej tematski številki. Strinjale smo se, da je treba rezultate naših razprav zapisati, javno objaviti in tako seznaniti strokovno, socialno politično in širšo javnost o položaju starih ljudi v naši družbi.

Nekoliko drugačna zasnova izvedbe študija, predvsem zasnova z več kontaktnimi urami, bi nam omogočila tudi izvedbo kake direktne akcije, na primer na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Vendar te ideje nismo uresničili, zato pa je toliko pomembnejša predstavitev naših zahtev, ki jih po prej navedenih točkah navajamo v nadaljevanju.² Zapis razprav lahko beremo kot izraz izkušenj prihodnjih mladih socialnih delavk, ki so med študijem že pridobile praktične izkušnje pri delu s starimi ljudmi. Njihova razmišljanja izražajo skrb in zaskrbljenost za uresničevanje poslanstva stroke socialnega dela, zato je tudi za nas, učitelje socialnega dela, pomembno, da jih dobro razumemo.

Pridobivanje zaupanja starih ljudi v kompetetno in strokovno ravnanje socialnih delavk

Starim ljudem je treba pojasniti vsebino nove socialne zakonodaje, povod in razloge za spremembe v zakonodaji, saj nezaupanje do socialnih delavk izhaja prav iz nepoznavanja teh dejavnikov. Nezaupanje ljudi je tudi posledica širše dostopnosti osebnih podatkov različnim strokovnjakom in službam. Zasebnost starih ljudi je okrnjena. Strah pred državo in ukrepi, ki jih država sprejema proti ljudem, pa velik. Namesto, da bi socialna pomoč ostala pravica ljudi, jo ljudje razumejo kot državni kredit. Socialna delavka nikakor ne sme prevzeti vloge bančne uslužbenke, ki dodeljuje kredit tako, da pomaga izpolnjevati obrazce. Ljudje morajo prepoznati strokovno pomoč socialnih delavk, ki temelji na iskanju rešitev za življenjske stiske starih ljudi. Zaupanje starih ljudi lahko pridobimo le z osebnim pristopom in vključevanjem starih ljudi kot partnerjev v procese pomoči.

Medijska podoba socialnega dela je zelo negativna, saj medije zanimajo le afere in škandali. Prizadevati si moramo za drugačno podobo našega poklica v medijih in prikazati predvsem dobre izkušnje pri delu z ljudmi. Drugačno delo z mediji, kot ga poznamo danes, lahko pomembno vpliva tudi na spremenjeno podobo socialnega dela v širši družbi. Prepoznavnost našega poklica med ljudmi bi morala biti drugačna, usmerjena predvsem na to, kakšne pozitivne spremembe prinaša sodelovanje s socialnimi delavkami v življenju starih ljudi. V medijih in konkretno med ljudmi je treba predstavljati pozitivne plati staranja in starosti, uspešno sodelovanje starih ljudi in socialnih delavk, jasno pokazati, da socialne delavke nismo le zadnji izhod pri reševanju stisk ljudi, ampak sodelujemo z ljudmi tudi v lepih trenutkih in na podlagi njih tudi soustvarjamo rešitve iz življenjskih zagat.

Težko je povrniti zaupanje ljudi v socialno delo, če tudi same socialne delavke ne zaupajo v svoje delo in v socialno delo na sploh.

Spodbujanje moralnega poguma in zavesti za strokovno etično delovanje socialnih delavk

Socialno delo je v času ekonomske krize zelo na udaru. Ne gre le za povečevanje revščine in s tem socialnih problemov, ampak tudi za velik pritisk države, ki socialnim delavkam vsiljuje

² Zahvaljujem se vsem študentkam magistrskega študijskega programa, ki so v študijskem letu 2013/14 in 2014/15 sodelovale pri razpravah in zapisu razprav. V uvodniku sem zaradi omejitve prostora zgolj povzela ključne sklepe razprav.

delo, ki je v nasprotju z etiko našega poklica. Socialne delavke se tudi na področju dela s starimi ljudmi srečujejo z različnimi etičnimi zadregami in najpogosteje ne morejo delovati v prid uporabnika, kot bi želele. Kodeks etike socialnih delavk in delavcev je pomembno vodilo našemu delu in mora v današnjih razmerah dobiti še večjo veljavo. Spremeniti je treba zdajšnjo prakso, ki kodeks etike spreminja v dokument brez pomena. Socialne delavke so zaradi zdajšnje prakse na razpotju: na eni strani stroka od nas zahteva, da delamo v dobro uporabnikov in v skladu z njihovimi željami in potrebami, na drugi strani pa nas država omejuje z zakoni, na podlagi katerih uporabnikom ne moremo zagotoviti izpolnitve njihovih želja. Socialne delavke tako postajamo zgolj izvrševalke zakona, ne pa sogovornice in sopotnice uporabnikov, kot od nas zahteva stroka socialnega dela.

Veliko nezadovoljstvo uporabnikov je povsem upravičeno, saj njihove želje in potrebe niso zadovoljene, prav nasprotno, z odločbami in svojimi ravnanji ne delamo v korist uporabnika, ampak še dodatno slabšamo njegov socialni položaj. To je tudi eden od razlogov za to, da je socialno delo v družbi obravnavamo kot manjvreden poklic. Velika past za mlade socialne delavke, ki šele vstopajo v poklicno življenje, je, da se podredijo sistemu in s tem razvrednotijo svoje znanje in kompetence, ki so jih pridobile med študijem.

Predlagamo, da se zakone in uredbe zakona pripravlja s tistimi, ki jih bodo izvajali. V postopku priprave nove zakonodaje na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev bi morale sodelovati tudi predstavnice socialnih delavk. Na vsebino zakonodaje bi vplivale tako, da bi ga lahko izvajali v skladu s Kodeksom etike socialnih delavk in delavcev Slovenije. Predlog zakonov bi morali preveriti pri uporabnikih in uporabnike tudi aktivno vključiti v oblikovanje končnega dokumenta. S takšnim ravnanjem bi država med državljani spodbudila aktivno državljanstvo in tudi pripomogla k pozitivni podobi staranja in starosti v družbi. Pomembno je pri politikah pridobiti zaupanje v socialne delavke in senzibilnost za podporo pri strokovnem in etičnem ravnanju z uporabniki. Ne nazadnje je študij socialnega dela po bolonjski prenovi razširjen na pet let, še vedno se zahteva leto dni pripravništva. Šestletno izobraževanje in usposabljanje vsekakor ne dajeta znanja zgolj za slepo izpolnjevanje socialno političnih ukrepov, ki prezira strokovno vlogo socialnega dela.

Preprečevanje družbenega razslojevanja in revščine med starimi ljudmi

Študentke so imele več idej, kako v skupnosti aktivirati razpoložljive vire pomoči, da vse večjo revščino med ljudmi vsaj začasno ublažimo, čeprav se zavedajo, da take akcije ljudem zagotavljajo le kratkotrajne rešitve. Študentke bi kmete prosile, da po svojih najboljših močeh darujejo mleko, krompir in druge pridelke, ki jih na kmetiji gojijo. Prebivalce mest in vasi bi spodbujale, da nakupe v trgovini usmerijo tako, da nekaj osnovnih živil (kruh, mleko, moko, sladkor, riž) podarijo v dobrodelne namene. Trgovine bi lahko živila pred iztekom roka namenile v dobrodelne namene, za ljudi, ki nimajo denarja za nakup osnovnih živil. Reševanje stisk ljudi v duhu dobrodelnosti omogoča začasno reševanje stisk in lahko omili izredno stanje v določeni družini oziroma gospodinjstvu. Rešitve, ki so rezultat procesa pomoči, tudi niso možne, če je zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ogroženo preživetje ljudi.

Nekateri ljudje nimajo izkušnje z varčevanjem denarja, zato bi bilo treba narediti z njimi osebne načrte, skupaj z ljudmi načrtovati, kako privarčevati stroške za elektriko, vodo, telefon in kje lahko kupijo kakovostno in poceni hrano, saj šteje vsak evro. Aktiviramo lahko tudi okolico, sosede, sorodnike in jih prosimo, da starega človeka kdaj zapeljejo do trgovine ali pa mu zgolj dostavijo hrano iz nje. Težava je tudi, da so vaške trgovine, ki so večkrat starejšim edine dostopne, dražje.

Take »akcije« lahko hitro prerastejo v dobrodelno zbiranje raznovrstnih stvari, vendar to ni namen socialnega dela. Socialni delavci nismo dobrodelniki, čeprav smo včasih tudi udeleženi v kakšni takšni akciji. Naša prvotna naloga je, da z vsakim posameznikom v konkretni situaciji raziščemo, kje so njegovi viri moči, in naredimo načrt, kaj lahko storimo. Meja med dobrodelnostjo in socialnim delom je vsekakor zelo pomembna za razvoj in obstoj naše stroke, vendar ne moremo

odkloniti pomoči ljudem, ki nas prosijo za konkretno pomoč, na primer za pomoč v obliki hrane. Zaradi ukrepov socialne politike smo se socialne delavke že pri pomoči za osnova prehrabena živila znašle v težavah, saj je podeljevanje denarne pomoči postalo zelo omejeno.

Razvijanje metod dela s starimi ljudmi

Metode socialnega dela s starimi ljudmi se ne razlikujejo občutno od metod na drugih področjih socialnega dela, vendar jih prilagajamo glede na specifične značilnosti življenja ljudi v tretjem življenjskem obdobju. Specifičnosti študentke navajajo takole:

- Pomembno je, da smo pozorni na število vlog, ki jih star človek ima v življenju, še posebej na njegove cenjene in spoštovane vloge, saj se na te lahko opiramo pri krepitvi moči starih ljudi.
- Pri sporazumevanju in vodenju pogovora moramo biti pozorni na to, kakšno je fizično zdravje starega človeka, kako dolgo lahko sodeluje v pogovoru, kako dobro nas vidi, sliši ipd. Poleg besednega sporazumevanja uporabljamo tudi spretnosti nebesednega, pozorni moramo biti na mimiko telesa. Pogovora ne smemo snemati brez privolitve starega človeka. Če je potrebno, si ga zapisujemo in zapis tudi pokažemo ali ga preberemo.
- Pri delu s starimi ljudmi si moramo vzeti čas, da nam ljudje lahko pripovedujejo, povedo res vse, kar nam želijo povedati. Pri našem delu ne sme prevladati težnja po pridobivanju zgolj tistih podatkov, ki jih potrebujemo za to, da opravimo svoje administrativne naloge. Pomembno je, da poslušamo življenjske zgodbe starih ljudi, saj iz njihovih izkušenj lahko pridobimo pomembne podatke za nadaljnjo pomoč.
- Pomembno je, kako ravnamo s statusom, ki ga je imel star človek v domačem okolju pred prihodom v institucijo. Nikakor ne smemo prezreti njegovega statusa po odhodu v institucijo.
- Kadar je v ospredju našega dela opazovanje, moramo seznaniti starega človeka, da ga bomo opazovali, na primer pri opravljanju določenih opravil. Vprašanje je, kako bomo opazovanje izvedli, koliko časa ga bomo izvajali. Je pa res, da z opazovanjem lahko dopolnimo znanje in vedenje o življenju starega človeka.
- Z načinom dela si moramo prizadevati za okrepitev socialne mreže starega človeka. Bolj moramo vključevati prostovoljce v naše delo in si prizadevati za to, da prostovoljci postanejo naši laični sodelavci.
- Pomembno je raziskovanje odnosov med starim človekom in njegovimi družinskimi člani.
- Naš način dela mora biti usmerjen v krepitev medgeneracijskih odnosov. Pri tem moramo biti pozorni, kaj vsaka od generacij lahko pridobi in katero znanje poda drugi generaciji. Npr. babica, ki je bila učiteljica, lahko pomaga vnukom pri učenju, vnuki pa jo naučijo uporabljati mobilni telefon.
- Pomembno je, kakšen značaj ima socialna delavka. Ne sme biti apatična.
- Pri socialnem delu s starimi ljudmi pogosto delamo s konkretnim starim človekom. Vendar pa je treba delati tudi s skupnostjo, v kateri star človek živi. Pri tem moramo biti pozorni na razvoj skupnostnih oblik dela s starimi ljudmi.

Vsebina tematske številke

Za uvod tematske številke smo izbrali prikaz razvoja gerontologije in gerontološke dejavnosti v Sloveniji. Predstavita ga Jana Mali in Danica Hrovatič. Zgodovinski opis razvoja gerontologije in gerontološke dejavnosti v Sloveniji prikaže razmere, v katerih se nahaja gerontologija danes. Veliko strokovnjakov različnih znanstvenih panog, ki raziskujejo starost, staranje in sožitje generacij, objavlja strokovna spoznanja s tega področja in dela v praksi. Po drugi strani pa velika razpršenost strokovnjakov ustvarja nejasno podobo znanosti, zato se številni znanstveniki in strokovnjaki, ki delujejo na njenem področju, z gerontologijo sploh ne identificirajo. Tudi socialno delo s starimi ljudmi se pri nas izogiba izrazu gerontološko socialno delo, čeprav ga sicer pogosto zasledimo v tujini.

Marija Bukovec v prispevku ugotavlja, kakšen vpliv imajo stanovalci domov za stare na kakovost storitev v domu starejših občanov. Vprašanja o vplivu, avtonomiji in odločanju o svojem življenju v instituciji in v starosti na sploh, se nam zdijo za socialno delo ključna, saj so izhodišče za uveljavljanje uporabniške perspektive v institucionalnem varstvu. Ker je institucionalno varstvo prevladujoča oblika oskrbe starih ljudi v Sloveniji, tudi edini članek v tej številki, ki se ukvarja z vprašanji institucionalne oskrbe, objavljamo na začetku. Čeprav se avtorica opira na analizo empiričnega gradiva, ki ga je zbrala v enem od ljubljanskih domov, so njene ugotovitve dragocen vpogled v nevrvalgične točke institucionalne oskrbe in položaj socialnega dela v institucijah.

Kritično noto obstoječega sistema oskrbe starih ljudi nadaljujemo s prispevkom Danuške Breznik, ki predstavi zemljevid socialnovarstvenih oblik pomoči za stare ljudi v Mestni občini Ljubljana, poleg tega pa opiše tudi prilagojenost teh oblik pomoči na heterogene potrebe starih ljudi. Kakšen namen in smisel ima graditi še več domov za stare ljudi, če si ljudje na stara leta ne želijo živeti v njih? Kako razvijati oskrbo na domu, da bo prilagojena zahtevam, potrebam starih ljudi, naravi njihovih težav in obolenj? Čemu bi vlagali sredstva v oblike pomoči, ki jih poznajo drugje po Evropi, ne da bi odkrivali dejanske potrebe naših starih ljudi? Avtorica prispevka nas nagovori k premišljenemu in skrbnemu razmisleku o prihodnjem razvoju mreže storitev in pomoči za stare ljudi in poziva vse, ki so odgovorni za to nalogo, da upoštevajo njeno razmišljanje.

V socialnem delu s starimi ljudmi pogosto opozarjamo na slabšalen odnos družbe do starosti, na krivice, ki jih doživljajo stari ljudje, opisujemo možne scenarije dela s starimi ljudmi, v katerih se ne moremo izogniti temam zaskrbljenosti, bremen, strahu, skratka, ne da bi si to res želeli, poudarjamo negativne plati staranja in starosti. Šele ko pomislimo na vire moči starih ljudi ali na splošno na vire moči, ki jih v življenje ljudi prinaša starejše življenjsko obdobje, postanemo pozorni tudi na pozitivno plat staranja. In treba je priznati, da socialno delo v resnici je stroka, ki v še tako težavnih življenjskih okoliščinah zna in zmora razbrati rešitve in izhode iz teh situacij, torej mora v svoje delo vnašati pozitivizem. Prispevek Sandre Novak in Judite Sudec o vplivu živali na kakovost življenja starih ljudi je eden tistih, ki nam omogoča vpogled v pozitivno vrednotenje starosti, ki nam vliva upanje v kakovostno življenje na stara leta in daje socialnemu delu priložnosti za inovativne oblike dela s starimi ljudmi.

Znanstvene članke sklenemo s prispevkom Maje Ambrožič in Špele Mohar, ki v strnjeni obliki predstavita metode socialnega dela s starimi ljudmi. V pregledu literature in prikazu metod se usmerita na veljavno slovensko definicijo socialnega dela in tako opravita pregled konceptov in metod socialnega dela s starimi ljudmi, ki ga v obstoječi literaturi še nismo zasledili. V želji po prikazu uporabne vrednosti metod socialnega dela na koncu prispevka razmišljata o uporabi metod socialnega dela pri delu z ljudmi z demenco. Vprašanje metod socialnega dela in njihove uporabne vrednosti je bilo v programu magistrskega študija eno od osrednjih, ne le zaradi zasnove programa, ki študentke spodbuja k praktičnemu delu, temveč so tudi študentke same na predavanjih, vajah in seminarjih izražale potrebo po vsebinskih razpravah o metodah.

Nova tema, ki jo Eva Urbas vnaša v socialno delo s starimi ljudmi, se nanaša na razumevanje pomena vrtničarstva za stare ljudi v urbanih življenjskih okoljih. Ne le, da je tema aktualna zaradi nedavnih posledic nove socialne zakonodaje, zaradi katerih je za stare ljudi vrtničarstvo sredstvo za pridelovanja hrane. Eva Urbas prikaže tudi socialne razsežnosti vrtničarstva in vpliv te dejavnosti na povečanje kakovosti življenja v starosti.

V poročilu s poti predstavim School of Social Work Theory and Practice, course Social Work with Old Age, ki je potekal od 15. 6. do 21. 6. 2014 v Dubrovniku. Gre za tematsko specializirani študij, ki ga od leta 2012 izvajamo v okviru Inter University Centre Dubrovnik. V poročilu predstavim zadnje srečanje, ki smo ga namenili vprašanju krepitev moči ljudi z demenco.

Vprašanje kakovostnega življenja na stara leta je večna tema strokovnjakov različnih znanosti. V zadnjem obdobju ga nadomešča izraz dolgotrajna oskrba. Barbara Kresal v recenziji knjige Jane Mali *Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana* povzame bistvene vsebine monografije. Dolgotrajna oskrba namreč ni le strokovna tema, temveč skupna tema vseh ljudi, saj gre za vprašanje človeškega sožitja in medsebojne pomoči.

Naj se na tem mestu zahvalim Nini Žitek, asistentki za področje socialnega dela s starimi ljudmi na Fakulteti za socialno delo, za pomoč pri pripravi tematske številke. Brez tvoje strokovne pomoči mi ne bi uspelo dokončati tega projekta.

Jana Mali

Ljubljana, 16. 1. 2015

Viri

Flaker, V. @ Boj za (2012), *Direktno socialno delo*. Ljubljana: */cf.

Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije. Dostopno na: <http://www.fsd.si/dsdds/Kodeks%20etike.htm> (16. 1. 2015).

Magistrski program socialno delo s starimi ljudmi (vloga za pridobitev soglasja k študijskemu programu 2. stopnje socialno delo s starimi ljudmi Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani).

Mali, J. (2012), Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39 [i. e. 40], 250: 128–137, 295, 303.

- (2013), Socialno delo s starimi ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52, 1: 57–67.

Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (2010). *Ur. l. RS*, št. 61/2010.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (2010). *Ur. l. RS*, št. 62/2010.